

Andreas Baumgartner (projektjni vodja), Die Häftlinge des Loibl-KZ. Ein Gedenkbuch = Edition Mauthausen. Wien, 2010. Izdajatelj Mauthausen Komitee Österreich, 662 str.

Ko je leta 2007 izšla nemška izdaja razprave Janka Tišlerja in Christiana Tessiera *De Mauthausen au Ljubelj (Loibl-Pass)* (L'Harmattan, Paris, 2005) z naslovom *Das Loibl-KZ. Die Geschichte des Mauthausen-Außenlagers am Loiblpass/Ljubelj* (Zvezno ministrstvo za notranje zadeve, Schriftenreihe der KZ-Gedenkstätte Mauthausen, Dokumentation), je tedanji avstrijski notranji minister Günther Platter v spremni besedi zapisal, da naj bi Tišlerjeva knjiga postala osnova za nadaljnja znanstvena dela o ljubeljski podružnici Mauthausna (str. 9). V uvodni besedi sta izdajatelj in prevajalec opozorila na Tišler-Rovškovo razpravo *Mauthausen na Ljubelju. Konzentrationslager auf der slowenisch-österreichischen Grenze*, ki jo je 1995 založila celovška Založba Drava in je bila del knjižnega daru Slovenske prosvetne zveze za leto 1996. Opozorila pa sta tudi na drugo literaturo o ljubeljskem taborišču, tako na razpravo Josefa Zausniga *Der Loibl-Tunnel. Das vergessene KZ an der Südgrenze Österreichs*, ki je v knjižni obliki izšla prav tako 1995 pri Založbi Drava. Slovenci so se ljubeljskega taborišča spomnili že desetletja prej. To ne nazadnje dokumentira drobna, vendar dobro dokumentirana brošura *Ljubeljsko taborišče podružnica Mauthausna*, ki jo je leta 1962 ob tržiškem občinskem prazniku pripravilo Združenje borcev NOV Slovenije občine Trzič in ki v veliki meri sloni na podatkih Janka Tišlerja. V avstrijskih objavah, zlasti tistih izpod peresa Petra Gstettnerja, najdemo stalno tudi opozorila na ta tako drugačen pristop h kulturi

spominjanja na slovenski in avstrijski strani Ljubelja. V slovenski zgodovini ima taborišče na Ljubelju svoje mesto, tako na primer v monografiji Ivana Križnarja *Kranjsko okrožje med nemško okupacijo in narodno osvobodilnim bojem 1941–1945* (Kranj, 2007) in posredno v razpravi Staneta Šinkovca *Begunje. Nemška okupacija 1941–1945* (Kranj, 1995). Česa podobnega za koroško zgodovinopisje ne moremo ugotoviti. Dvainšestdeset let je torej minilo, da so nemški bralci dobili poglobljeno razpravo o medvojnem dogajanju na Ljubelju. Prav zato sta uvodničarja zapisala in upala, da nemška objava Tišler-Tessiereve razprave ne bo konec, temveč »nov začetek rekonstrukcije zgodovine ljubeljskega taborišča« (str. 14). Daljšo uvodno besedo je namenil nemški izdaji Tišler-Tessie-

rovemu delu Peter Gstettner, ki je poudaril, da bo treba vrniti ljubeljskim internirancem imena, in menil, da je besedilo zavezano protifašističnemu odporu in žrtvam odpora in s tem solidarnosti (str. 20).

Pričakovanja, izražena v besedah notranjega ministra, izdajatelja in prevajalca Tišler-Tessierove knjige, so leta 2010 uresničili trije avtorji. Pri dunajski Založbi Milena je izšla razprava Lise Rettl in Petra Pirkerja z naslovom *Ich war mit Freuden dabei. Der KZ-Arzt Sigbert Ramsauer. Eine österreichische Geschichte* (Milena Verlag, Wien, 2010, 349 str.). Zgodovino ljubeljskega taborišča avtorja rišeta na podlagi biografije »zdravnika« Sigberta Ramsauerja, ki je bil leta 1947 sicer obsojen na do smrtno ječo, leta 1954 ga je pomilostila britanska kraljica, leta 1956 pa se je že spet uspel uveljaviti kot zdravnik v Celovcu. Njegova povojna kariera je temeljila na številnih intervencijah konservativnih političnih veljakov na Dunaju in njegovi reintegraciji v avstrijsko povojno družbo avtorja posvečata veliko pozornosti. Umrli je junija 1991 v Celovcu, ne da bi kadar koli obžaloval ali tudi le tematiziral svoja dejanja v raznih koncentracijskih taboriščih. Še kot star je pogosto govoril v tiskanih in avdiovizualnih medijih o manjvrednosti nekaterih ras in negativno o duševno in telesno prizadetih.

Andreas Baumgartner je kot vodja projekta leta 2010 izdal obširno dokumentacijo o vseh internirancih ljubeljskega taborišča. Projekt so podprla razna zvezna ministrstva in Urad zveznega kanclerja. To dejstvo kaže na določen premik v miselnosti avstrijske družbe, ki se je nekako pred dvema desetletjema končno le zavedla svoje odgovornosti do vseh vrst preganjanih v času druge svetovne vojne oz. v času nacizma. Večji del monografije zajema Knjiga imen s podrobnimi podatki o ljubeljskih internirancih (str. 167–662). Tudi Baumgartnerjev raziskovalni tim je izdatno črpal iz podatkov iz Tišler-Tessierove knjige. Cilj projekta je bil, da po možnosti dosledno obdela vse pomembne podatke o internirancih na Ljubelju. Tišler govori o približno 1800 internirancih. V mathausenskem arhivu je bilo mogoče izslediti le 1405 ljubeljskih internirancev. Da bi sodelavci projekta prišli do čim popolnejše slike, so pregledali kartoteke vseh francoskih in poljskih internirancev v Mauthausnu. Pregledali so 55.000 kartajk poljskih in 9000 kartajk francoskih internirancev in tako prišli do novih rezultatov ter ugotovili imena 1636 ljubeljskih internirancev. Tišler med ljubeljske internirance prišteva praviloma tudi 56 internirancev, ki so na Ljubelj prišli neposredno iz Begunj, in 80 internirancev, ki so bili ljubeljski izpostavi dodeljeni zadnje dni vojne in so prišli iz celovškega taborišča (več o tem taborišču gl. Rajmund Pajer, *Ich war I 69186 in Mauthausen. Wie ich als Jugendlicher ins KZ-Netzwerk geriet und daraus befreit wurde* = Kitab Zeitgeschichte, Kitab-Verlag Klagenfurt – Wien, 2010, 223 str.), tako da je ostala končna razlika največ 28 internirancev. Večino teh »nedokumentiranih« internirancev so projektni raziskovalci zasledili pri sedmem transportu. Tišler navaja, da je ta obsegal 218 sovjetskih internirancev, raziskovalci pa so jih na podlagi transportnega seznama ugotovili le 200.

Raziskovalni tim je z vodjo vred obsegal 9 oseb. Podatkovno banko so raziskovalci porazdelili takole: rojstno leto in starost internirancev, nacionalna pripad-

nost internirancev, urad, ki je internirance sprva poslal v koncentracijsko taborišče, prva napotitev v koncentracijsko taborišče, vzroki, razlogi za pripor, premestitve, število zaukazanih delovnih intervencij, poklici, premestitve v Mauthausen – Gusen, leto prihoda v Mauthausen – Gusen, leto smrti internirancev, kraji smrti ljubeljskih internirancev, uradni vzrok smrti, kronološki pregled transportov na Ljubelj, vnovična premestitev na Ljubelj, kronološki pregled vrnitve internirancev z Ljubelja. Raziskovalci so ugotovili vsega 14 transportov na Ljubelj. Vse te so porazdelili po nacionalni pripadnosti in vzroku pripora internirancev. Sledi imenska navedba internirancev vsakega transporta, deloma so objavljene kopije transportnih seznamov. Med vzroki pripora močno prevladuje oznaka »zaščitni zapor« (str. 30–98). Po novih podatkih je na Ljubelju izgubilo življenje 39 internirancev. Dosedanje razprave so navajale vsega 34 umrlih internirancev. Iz podatkov povzemamo, da je od 27 pobegov uspelo kar 23.

Natančnim statističnim podatkom sledijo biografije in pogovori. Obsežnejša je biografija češkega zdravnika Františka Janoucha (str. 105–134), krajša tista poljskega odpornika Jana Medrzaka (str. 135–138), nakar se zvrstijo pogovori s tremi francoskimi interniranci (str. 139–165). Biografija imenovanega češkega zdravnika, ki je do konca vztrajal pri onemoglih internirancih na Ljubelju in potem še nekaj časa deloval na Golniku, preden se je vrnil v Prago, je v obširnejši obliki na voljo v knjižni obliki pod naslovom Fratišek Janouch, *Selbst der Teufel würde erröten. Briefe meines Vaters aus der Hölle von Auschwitz und aus dem KZ am Loiblpass* = Edition Mauthausen (izd. Mauthausen Komitee Österreich, Wien, 2006, 128 str.). V samostojni publikaciji so objavljena tudi že nemška pisma zdravnika svojcem na Češkem, prav tako njegovi seveda izpovednejši zapisi v češčini. Baumgartner je sodeloval pri redakciji te samostojne publikacije.

Tretje – in najobširnejše – poglavje vrača ljubeljskim internirancem imena. Strukturinani podatki sledijo glede navedb imen virom, podatki pa so dopolnjeni z biografskimi detajli, ki jih je raziskovalna skupina večinoma povzela po Tišlerju. Raziskovalna skupina je opravila pomembno delo. Ljubeljskega taborišča avstrijska družba ne more več ignorirati. Vsem internirancem je postavila dostojen spomenik in upati je, da bo končno primerno spominsko obeležje postavljeno tudi na severni strani Ljubelja.

Avguštin Malle